

Måndagen den 23 mars

Kl. 12.00

Om den politiska utvecklingen i Turkiet

Förhandlingarna leddes av förste vice talmanen.

1 § Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

2 § Svar på interpellation 1986/87:187 om den politiska utvecklingen i Turkiet

Anf. 1 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Hans Göran Franck har ställt följande frågor till mig:

1. Hur bedömer utrikesministern utvecklingen i Turkiet i anledning av den redovisning som föreligger i slutrapporten?
2. Vilka initiativ avser regeringen att vidta för att den demokratiska utvecklingen påskyndas och för att de mänskliga rättigheterna respekteras i Turkiet?

I ett interpellationssvar till Hans Göran Franck den 3 november 1986 lämnade jag en utförlig redogörelse för regeringens syn på utvecklingen i Turkiet. Jag konstaterade bl. a. att framsteg gjorts i demokratiseringsprocessen samtidigt som mycket återstår att göra innan Turkiet kan kallas en fullvärdig demokrati. Den beskrivningen är fortfarande giltig.

En starkt negativ händelse inträffade den 23 december förra året då en militärdomstol i första instans avkunnade dom i den sedan fem år pågående rättegången mot den fackliga centralorganisationen DISK, dess anslutna förbund och ledare. 264 fackliga ledare dömdes till mellan ett och tio års fängelse, och med ett par smärre undantag förklarades organisationerna upplösta. Domen har överklagats, och det kommer sannolikt att ta ytterligare flera år innan något slutligt utslag föreligger i högsta instans. Samtliga åtalade är på fri fot.

Det är svårt att tänka sig någon tydligare illustration än denna rättegång till det orimliga i utformningen av den lagstiftning som gör det möjligt att för lång tid lamslå en facklig huvudorganisation och förhindra den att tillvarata arbetarnas intressen. En sådan lagstiftning kan omöjligt förknippas med ett demokratiskt samhällsskick.

Det finns ytterligare ett belysande exempel av liknande art. Ett antal politiska ledare, bland dem de f. d. premiärministrarna Ecevit och Demirel,

har sammanlagt flera hundra åtal emot sig vid domstolar runt om i landet för att de brutit mot det av militären instiftade tioåriga förbudet för dem att delta i det politiska livet. I flertalet av de rättegångar som avslutats i denna serie har de åtalade frikänts, men i ett fall har Bülent Ecevit dömts till närmare ett års fängelse. Domen har överklagats.

För mig är denna rättegångskarusell oförenlig med rättvisa och demokrati. Bannlysningen av dessa politiker måste upphöra. Genom att den turkiska regeringen inte tar initiativ i den riktningen medger den i själva verket att demokratin inte har återställts i landet.

Om Turkiet menar allvar med sin föresats att bli del av den västeuropeiska länderkretsen måste den av militären införda grundlagen och den gamla strafflagen från 1920-talet ändras och göras förenliga med de demokratibegrepp som är självskrivna för oss i Västeuropa. Ett förslag till ny strafflag har visserligen utarbetats. Där i minskas antalet brott som är belagda med dödsstraff, och straffsatserna moderniseras, men generellt sett tycks förslaget inte vara tillräckligt långtgående.

Oroligheterna i gränstrakterna i sydöstra delen av Turkiet fortsätter. Nyligen dödades 14 bybor vid ett brutalt överfall i närheten av gränsen till Irak. Turkiska flygvapnet svarade med massiva bombanfall mot vad som uppgavs vara baser och förråd på andra sidan gränsen. Detta följdes i sin tur av ett nytt överfall mot en by, denna gång nära gränsen till Syrien, varvid åtta bybor, däribland flera barn, dödades.

Från svensk sida har vi fördömt alla former av terrorism. Vår uppfattning är att terrorism bör bekämpas med politiska och polisiära medel och inte med krigshandlingar. Den svenska regeringen tar därför avstånd såväl från terroristdåden mot civilbefolkningen som från Turkiets militära aktion, som inte kan anses förenlig med folkrättens principer. Bombningarna leder bara till att våldet trappas upp ytterligare.

Jag vill upprepa vad jag sagt tidigare, nämligen att det är den turkiska regeringens uppgift att skapa sådana förhållanden i de östra delarna av landet att de olika etniska grupperna kan leva i fred, få del av den ekonomiska utvecklingen och bibehålla sina kulturella särdrag.

Liksom Hans Göran Franck fäster jag stort avseende vid att den turkiska regeringen vidtar effektiva åtgärder för att få slut på den tortyr och misshandel som uppenbarligen inte har utrotats. Åtgärder måste vidtas för att få en ändring till stånd. Till sådana åtgärder vill jag räkna förbättrad utbildning av polispersonal, ovillkorlig rätt för en anhållen att få bistånd av advokat och information om denna rättighet, omedelbar underrättelse till anhöriga vid gripande och obligatorisk medicinsk undersökning av den som kvarhålls i arrest.

Det förfarande som inleddes år 1982 genom att Sverige tillsammans med Danmark, Frankrike, Nederländerna och Norge anmälde Turkiet inför den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna avslutades med den slutrapport som framlades den 30 januari 1987. I enlighet med vad som stadgades i förlikningen skulle rapporten, som framför allt redogör för de åtgärder den turkiska regeringen vidtagit för att se till att tortyr inte förekommer i landet, inte offentliggöras. Från svensk sida har vi självfallet

inga invändningar mot att dokumentet publiceras, men detta förutsätter att övriga berörda parter är införstådda.

Det är min uppfattning att proceduren inför kommissionen bidragit till att påskynda den demokratiska utvecklingen i Turkiet. Sedan jag studerat slutrapporten och även beaktat den utveckling som ägt rum på områden som inte direkt berörs i rapporten är det min bedömning att demokratiseringsprocessen fortsätter men att ännu mycket återstår att göra innan Turkiet nått målet.

Den 28 januari meddelade Turkiet Europarådets generalsekreterare att man beslutat att medge individuell klagorätt till den europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter. Turkiet gjorde emellertid vissa förbehåll, vilkas närmare innebörd nu kommer att studeras av Europarådets organ. Ett steg för att förbättra skyddet av de mänskliga rättigheterna har därmed dock tagits av Turkiet.

Ett viktigt steg blir de parlamentsval som skall äga rum senast under år 1988. Det nuvarande parlamentet valdes inte i helt demokratisk ordning. Alla politiska krafter tilläts inte delta. Ett fritt valt parlament med deltagande av samtliga politiska krafter är en förutsättning för att ett land skall fungera som en parlamentarisk demokrati.

Det är regeringens avsikt att även fortsättningsvis noga följa utvecklingen i Turkiet och utnyttja de möjligheter som ges i Europarådets organ, den internationella arbetsorganisationen ILO och andra fora för att söka bidra till att hålla demokratiseringsprocessen levande. Vi har till den turkiska regeringen framfört vårt djupa beklagande över domarna i DISK-rättegångarna och domen mot Ecevit.

Min avsikt är att ta upp frågan om utvecklingen i Turkiet vid Europarådets ministerkommittémöte i maj i Strasbourg. Vår kritik är inget självändamål utan uttryck för en önskan även från vår sida att få se Turkiet som en fullvärdig medlem av de västeuropeiska demokratiernas krets.

Anf. 2 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Det är bra att regeringen avser att utnyttja de möjligheter som ges i internationella organ för att söka bidra till att hålla demokratiseringsprocessen levande i Turkiet. Det är också betydelsefullt att regeringen avser att ta upp frågan om Turkiet i Europarådets ministerkommitté i maj i Strasbourg. Men mot bakgrunden av händelseutvecklingen och den rådande situationen i Turkiet är detta inte tillräckligt. Erfarenheten visar att den turkiska regeringen inte i tillräcklig grad påverkas av detta slag av åtgärder. Det fordras en betydligt starkare press. Diskussionerna och uppgörelsen med Turkiet har inte gett avsett resultat inom föreskriven tid, som gick ut den 1 februari i år.

Det kan inte godtas att det inom Europarådet finns en dubbelstandard i fråga om demokrati och mänskliga rättigheter. Den rådande situationen i Turkiet är inte förenlig med Europarådets stadga och Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Sverige, liksom varje annat medlemsland, har en ovillkorlig skyldighet att tillse att medlemmarna iakttar sina skyldigheter. Turkiet kan i längden inte vara medlem i Europarådet om landet inte

uppfyller villkoren för medlemskap. Vad som sker i Turkiet undergräver tilltron till Europarådet och medlemsländernas förmåga att ansvara för att konvention och stadga respekteras.

Den vacklande hållning som Europarådet visat i fråga om Turkiet väcker allvarlig oro. Ett särskilt stort ansvar åvilar de konservativa krafterna inom Europarådet, vilka ägnat sig åt ett oförsvarligt ställningstagande för den rådande regimen i Turkiet.

Sten Andersson brännmärker med rätta den odemokratiska konstitutionen, de orättvisa politiska rättegångarna, den fackliga ofriheten, den rättskränkande bannlysningen av politiker, den förnedrande och omfattande tortyren, den folkrättsstridiga terrorismen och krigshandlingarna inte bara mot gränstrakterna i sydöstra Turkiet utan också mot grannlandet Irak.

Det finns några väsentliga frågor där jag saknar uttalanden från utrikesministern. Det gäller för det första den turkiska regeringens utfästelse att upphäva undantagstillståndet i hela landet och för det andra utfästelsen att genomföra en amnesti för politiska fångar.

Fortfarande – snart sju år efter den militära statskuppen – tillämpas militära och civila undantagslagar i Turkiet. Det är över huvud taget inte godtagbart att vidmakthålla vare sig det militära eller det civila undantagstillståndet i någon del av landet. Undantagsbestämmelser förvärrar rådande motsättningar och problem och motverkar en demokratisk utveckling. Jag utgår ifrån att utrikesministern är ense med mig om detta.

En allmän amnesti, inte bara för samvetsfångar utan även för andra politiska fångar, måste genomföras. Det är anmärkningsvärt att den turkiska regimen fortsätter att förneka att det finns samvetsfångar i Turkiet, trots att Amnesty International och andra humanitära organisationer kan presentera långa listor med namngivna samvetsfångar. Men amnestikravet gäller även andra politiska fångar som inte uppfyller den förhållandevis restriktiva definitionen för en samvetsfånge. Om Turkiet vill uppnå en demokratisk ordning med respekt för de mänskliga rättigheterna, är det nödvändigt att genomföra en allmän amnesti för de tusentals fångar som av politiska skäl och ofta på mycket lösa grunder dömts, för det mesta av militärdomstolar. Det nuvarande systemet med militärdomstolar, som har en omfattande dömande verksamhet, är oförenligt med konventionsförpliktelserna om rättssäker och korrekt rättegång.

Ett ovillkorligt krav är att de politiska rättegångarna nedläggs. De skapar bara nya politiska fångar och ett olidligt förtryck i landet.

Sten Andersson säger att vi från svensk sida självfallet inte har några invändningar mot att slutrapporten, som framlades den 30 januari 1987, publiceras. Jag undrar vilka åtgärder Sverige har vidtagit för ett offentliggörande och om Sverige har utformat något eget yttrande eller något yttrande tillsammans med annat land eller andra länder till slutrapporten.

Sten Andersson uppger vidare att Turkiet beslutat att medge individuell klagorätt till den Europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter men att Turkiet gjorde vissa förbehåll. Kan utrikesministern ange vilka förbehåll som den turkiska regeringen gjorde?

Sten Andersson anger att de parlamentsval som skall äga rum senast under 1988 blir ett viktigt steg. En förutsättning för att det skall bli ett fritt val är inte

bara att samtliga politiska krafter kan delta utan även och framför allt att det genomförs en ordning i god tid dessförinnan som innebär att Europarådets stadga och konventionen om de mänskliga rättigheterna genomförs fullt ut.

Anf. 3 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Jag har valt att gå in i denna interpellationsdebatt därför att den turkiska frågan länge har engagerat vänsterpartiet kommunisterna. Vi har också åtskilliga gånger tagit upp frågan i interpellationer och motioner. Senast strax före jul behandlades en vpk-motion just om vad Sverige kan göra vad gäller de mänskliga rättigheterna inför Europakommissionen och Europarådet.

Vi är naturligtvis inte nöjda med utvecklingen i Turkiet och anser inte att någonting har skett som kan tyda på att några avgörande förbättringar har inträtt. Som Hans Göran Franck sade har den turkiska regeringen inte kunnat redovisa ordentliga förbättringar inom stipulerad tid.

Utrikesministerns svar är ganska långt och utvecklat. Det visar att han lägger stor vikt vid utvecklingen i Turkiet. Men det långa svaret kan ändå inte dölja att det är väldigt små förbättringar som utrikesministern fäster sin tilltro till och tar till intäkt för att inte göra någonting ytterligare och vidta några skärpta åtgärder mot den turkiska regeringen. Bara det faktum att man i Turkiet ganska nyligen har avkunnat hårda domar gentemot fackföreningsrörelsen visar att det är en militärdiktators antidemokratiska ansikte man står inför och ingenting annat. Hänvisningen till att kommande val förhoppningsvis skall hållas i demokratisk ordning motsägs verkligen av att man har dömt Ecevit och ytterligare någon politiker just därför att de hållit tal i samband med valrörelsen. Det är alltså helt orimligt att tro att man i Turkiet under sådana omständigheter snabbt skulle kunna nå fram till demokratiska förhållanden.

Det finns också andra skäl som gör att man bör hålla ögonen på utvecklingen i Turkiet. Det gäller den kurdiska befolkningen, den ganska stora minoritet som hålls under speciallagstiftning och som utsätts för ett särskilt förtryck. Också detta förhållande borde aktualiseras och verkligen föranleda åtgärder från den svenska regeringen. Så sent som i utrikesdebatten förra veckan påpekade Stig Alemyr, utrikesutskottets ordförande, att det sker regelrätta bombningar mot den kurdiska minoriteten inom landet.

Jag tycker inte att det finns någonting som visar på att man skulle kunna ha den optimistiska inställning som utrikesministern har.

Självfallet är det bra att utrikesministern tänker ta upp den turkiska frågan vid Europarådets ministerkommittémöte. Varje initiativ är bättre än att inte göra någonting – det är bra med varje nytt initiativ. Men jag tycker att det är befogat med ytterligare markeringar och instämmer i Hans Göran Francks uttalande om att det som görs absolut inte är tillräckligt.

Jag skulle vilja fråga om inte utrikesministern kan tänka sig att vidta några ytterligare åtgärder för att påskynda utvecklingen i Turkiet. I svaret, som naturligtvis kommer att distribueras och bekantgöras för den turkiska allmänheten, anges att man i vissa avseenden kan hysa förhoppningar om och förvänta sig en demokratisk utveckling. Jag tycker inte att man kan göra det, utan efterlyser skarpa åtgärder från den svenska regeringens sida.

Anf. 4 HADAR CARS (fp):

Fru talman! För snart fem månader sedan hade vi en diskussion om Turkietfrågan här i riksdagen. Som svar på en fråga som även då hade ställts av Hans Göran Franck framhöll utrikesministern, enligt min mening med rätta, att utvecklingen i Turkiet visade på många positiva drag. Han pekade på en utveckling mot bättre respekt för de mänskliga rättigheterna och även med avseende på demokratiseringsprocessen.

I sitt svar i dag belyser Sten Andersson huvudsakligen de avsteg som gjorts från demokratin och respekten för mänskliga rättigheter i Turkiet. Ändå drar han slutsatsen "att demokratiseringsprocessen fortsätter". Jag skulle då i första hand vilja fråga vad det är som inträffat under de senaste fem månaderna som kan betecknas som ett uttryck för att demokratiseringsprocessen fortsätter.

På en punkt kan jag inte alls hålla med utrikesministern. Det är när han talar om huruvida Turkiet menar allvar med sin föresats att bli en del av den västeuropeiska länderkretsen. Enligt min bestämda uppfattning *är* Turkiet en del av den västerländska kulturkretsen. Det är också orsaken till att Turkiet accepterats som medlem av Europarådet. Därefter har saker inträffat i Turkiet som har inneburit att demokrati och mänskliga rättigheter kommit i kläm. Vad som bör vara vår och Europarådets uppgift är att på olika sätt medverka till att de uttrycken för en annan samhällssyn försvinner från Turkiet. Jag tycker inte att vi av det kan dra slutsatsen att Turkiet i dag, som utrikesministern här hävdar, inte skulle vara en del av den västeuropeiska länderkretsen.

Tvärtom tror jag att det är oerhört väsentligt att vi från svensk sida och från Europarådets sida slår fast att Turkiet *är* en del av den västerländska kulturkretsen. Det kanske viktigaste vi kan göra är just att inom Europarådet verka för en sådan förändring i Turkiet att man där skulle respektera demokrati och mänskliga fri- och rättigheter.

Jag undrar litet grand – även om materialet, som utrikesministern framhåller, är hemligt – över innebörden av att man träffat en förlikning i Europarådet. I uttrycket förlikning ligger att man har gett upp vissa krav för att få någonting i utbyte. Därför undrar jag vad det var i den här förlikningen som från svensk sida och från andra som hade gjort denna anmälan i Europarådet inte ansågs så väsentligt och som man därför var beredd att ge upp.

Europaparlamentet, EG:s parlament, antog nyligen en resolution där man uppställde bestämda krav på förändringar i Turkiet som förutsättning för att man från Europeiska gemenskapens sida skulle gå vidare i förhandlingar om Turkiets medlemskap i EG. Jag tror att åtgärder av det slaget är mycket väsentliga. Men där kan vi inte i dag ha någon påverkan. Så mycket viktigare är det för oss att vi utnyttjar Europarådet, vars kanske främsta uppgift det är att vara vakthållare kring demokrati och mänskliga fri- och rättigheter i Europa, för att ställa sådana krav på Turkiet att det verkligen där uppfattas att man nu måste vidta bestämda åtgärder för att inte frågan om Turkiets utslutning ur Europarådet skall aktualiseras av t. ex. Sverige.

Jag vill därför avsluta med att ställa denna fråga till utrikesministern: Avser den svenska regeringen att på nytt i Europarådet aktualisera frågan

om Turkiets medlemskap i Europarådet, om förändringar som leder till demokrati och mänskliga rättigheter i Turkiet inte skyndsamt vidtas?

Prot: 1986/87:92
23 mars 1987

Om den politiska utvecklingen i Turkiet

Anf. 5 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Låt mig börja med att besvara den sist ställda frågan. Vi har inte för avsikt att nu aktualisera Turkiets uteslutning ur Europarådet. Jag kan nämna att vi har diskuterat med de fyra andra anmälarländerna den rapport som vi har fått, och det är alldeles klart att det bland anmälarländerna finns ett mycket begränsat intresse, för att inte säga ett direkt motstånd mot, att på nytt anmäla Turkiet. Jag skulle tro att om vi gjorde det försöket, skulle Sverige och Norge bli ensamma.aktionen skulle således förvandlas till någonting som ser ut som en framgång, en prestigevinst, för Turkiet. Vi skulle inte komma någonstans.

Jag delar ju i allt den kritik som Hans Petersson i Hallstahammar och Hans Göran Franck har riktat mot Turkiet. Det är klart att Turkiet i nästan alla avseenden är ofullständigt när det gäller de krav man har rätt att ställa på en demokrati. Så länge Turkiet inte uppfyller rimliga krav på mänskliga rättigheter och på demokratiska fri- och rättigheter i övrigt kan man, anser jag, inte heller räkna in Turkiet i den västerländska kulturkretsen. Men det är nu en definitionsfråga, den behöver vi inte strida om.

Frågan är: Vilken metod är verksammast? Hans Petersson frågar: Kan vi inte ta till litet kraftigare medel? Ja, vilka medel då? Vi har att välja mellan att ett tag till gå den väg vi redan har gått, att verka inom Europarådet, eller att kräva Turkiets uteslutning eller något liknande. På den senare vägen kommer vi ingenstans.

Vi har goda kontakter med både politiska och fackliga krafter i Turkiet, och det hör till pjäsen att en så framstående turkisk ledare som Ecevit förordar att vi går vidare på den väg som vi har slagit in på.

Det är vår avsikt att inte släppa pressen och kraven på Turkiet, utan tillsammans med den fackliga rörelsen i Europa tänker vi i olika sammanhang påminna Turkiet om vilka krav demokratin ställer. Det är min avsikt att vid Europarådets sammanträde i maj framför allt uppehålla mig vid de fackliga fri- och rättigheterna. Det är ju klart att så länge man inte får bilda en fackföreningsrörelse och ha kontakt med de partier man vill ha kontakt med därför att det gynnar ens strävanden, har inte heller rimliga krav på fackliga fri- och rättigheter uppfyllts.

Av de båda vägarna är bara en framkomlig, och den vägen tänker jag fortsätta att gå, så länge det finns hopp om att komma en bit till och så länge det har stöd av ledande oppositionspolitiker i Turkiet.

Anf. 6 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Under den allra senaste tiden har det i Turkiet förekommit nya, allvarliga händelser, som pekar i riktning mot att man inte tar på allvar frågan om att genomföra en demokratisk ordning.

En ny rättegång har exempelvis inletts mot det turkiska läkarförbundet. 21 av förbundets ledamöter åtalas med yrkanden på mellan fem och femton års fängelse på grund av förbundets förehavanden före militärkuppen.

Fyra ton förbjudna böcker som har samlats in av myndigheterna har

17

vidarebefordrats till pappersfabriken SEKA för att omvandlas till papper.

Mellan den 17 augusti 1983 och den 27 januari 1987 har 240 publikationer förbjudits. Under samma period har inletts 240 rättegångar mot förläggare, översättare och ansvariga utgivare.

Den socialdemokratiska parlamentsledamoten Fikri Saglar har presenterat en skrämmande rapport om tortyren i Turkiet, där han efter gjorda undersökningar framhåller att tortyren fortfarande är systematisk. Han säger i sin rapport: "Tortyr, som syftar till att utplåna personligheten för den häktade, har blivit en förhörsmetod i Turkiet, är utbredd och tillämpas systematiskt."

Jag nämner de här ytterligare exemplen – som skulle kunna mångfaldigas – för att ge bakgrund åt hur öroväckande och allvarlig situationen i Turkiet är. Det är kanske inte så märkligt att man vill gå ytterligare steg på vägen i förhållande till vad som framgick av Sten Anderssons svar, även om jag mycket uppskattar – det vill jag säga än en gång – de saker han nämnde i sitt svar, framför allt att frågan kommer att tas upp i ministerkommittén. Men Sten Andersson svarade mig inte på frågorna om amnesti och om undantagstillståndet: Det vore viktigt att få en markering om detta också i dag. Ytterligare åtgärder som kan vidtas är att det finns en beredskap att göra en ny anmälan till Europarådet. Jag skall återkomma med ytterligare förslag.

Anf. 7 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Turkiet är en ofullständig demokrati, ja – och det finns olika grader av "odemokrati". Sten Andersson säger att man håller på och jobbar med de olika instrument som man har i internationella fora. Det är naturligtvis bra och det skall man fortsätta med. Varje missnöjesyttring från svensk sida är ju viktig. Men det finns också möjlighet att göra andra saker – t. ex., som Hans Göran Franck nämnde, att göra en ny anmälan angående utvecklingen i Turkiet. Man kan även göra andra diplomatiska markeringar.

Om jag inte minns alldeles fel, kallade Sverige hem sin ambassadör när militären tog makten i Grekland. Och när det sovjetiska intåget i Tjeckoslovakien skedde och regeringen där ersattes med en minoritetsregering samt när militären tog makten i Polen och började med sin antifackliga politik var missnöjesyttringarna från svensk sida betydligt starkare. Då var man ju också beredd att agera direkt på det diplomatiska planet. Det gällde t. ex. att inskränka handels- och kulturutbytet för att verkligen markera att vi inte vill åse sådant.

Mot den bakgrunden tycker jag att formuleringar som "man har studerat slutrapporten", "beakta utvecklingen" och "min bedömning är att demokratiseringsprocessen fortsätter, men att mycket återstår att göra" är synnerligen milda när det egentligen förhåller sig precis tvärtom. Trots att man försöker förändra och skapa ett bättre ansikte, nyper man alltså till mot fackföreningen och fängslar politiska ledare.

Som jag sade utnyttjar man också krigsmakten mot en del av befolkningen. Den kurdiska frågan utgör ju en del av hela det turkiska problemet. Men det är trots allt ett inrikespolitiskt problem. Medborgarna måste själva bedöma hur regeringen hanterar detta. Jag tycker alltså att betydligt kraftigare åtgärder borde kunna vidtas.

Anf. 8 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Sverige och andra demokratiska länder har en självklar skyldighet att påtala brott mot mänskliga rättigheter varhelst de än förekommer. Dess värre förekommer ju sådana brott på ganska många platser på jorden, och kanske mest systematiskt i de länder som kallar sig socialistiska. Det som ger oss anledning att särskilt rikta uppmärksamheten på Turkiet är inte att bristen på demokrati eller övertrampen när det gäller mänskliga rättigheter i ett globalt perspektiv skulle vara alldeles extra påtagliga i Turkiet. Orsaken är att Turkiet *är* och vill framstå som och förbli en del av den västerländska länderkretsen. Det är därför som jag tycker att det är oförsiktigt av utrikesministern att uttrycka sig som han gör i sitt svar. Han säger att Turkiet *vill* bli det. Jag tycker att man måste hålla fast vid det faktum att Turkiet *är* en del av den västerländska kulturkretsen och att det är just det som ger särskilda skäl att ställa hårda krav när det gäller att återställa respekten för demokrati och mänskliga rättigheter i Turkiet.

Anf. 9 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Jag har den mycket bestämda uppfattningen, herr Cars, att om man skall höra till den västerländska kulturkretsen, skall man också uppfylla kraven på mänskliga fri- och rättigheter. Man skall således inte tortera folk; inte kasta människor i fängelse för deras åsikters skull och inte heller förtrampa andra rättigheter, som man har gjort i Turkiet. Det är för att komma till rätta med det här som Sverige har agerat, och vi har agerat på många olika sätt. Vi har gjort diplomatiska insatser och vi har även protesterat i olika sammanhang. Jag tänker då på DISK-rättegångarna, domen mot Ecevit och bombningarna av kurdiska byar. Vi har alltså använt de diplomatiska medel som står till förfogande.

Men både Hans Göran Franck och Hans Petersson i Hallstahammar säger att vi måste ta till någonting kraftigare. Jag får dock inte riktigt något grepp om vad det är. Om detta andra kraftigare medel kan bedömas vara effektivt, skulle jag inte tveka. En ny anmälan är ett slag i luften – och inte bara det, den blir närmast en seger för Turkiet. Då detta har diskuterats med anmälarländerna har det visat sig att det är framför allt Norge och Sverige som är beredda att gå vidare. Många andra vill nu släppa all talan mot Turkiet, men det tänker vi inte göra. Vi har också haft kontakt med den turkiska oppositionen, inte minst med Ecevit, som förordar att vi går vidare på denna väg.

Det är riktigt att det finns många brister och att mycket nytt negativt inträffar. Hans Göran Franck frågade om undantagstillståndet, och det har inte hävts i alla provinser. Det är kvar i 4 av 67 provinser, och någon allmän amnesti är inte utfärdad. Straffen har sänkts med 40 %. Detta är naturligtvis inte acceptabelt, utan vi måste fortsätta arbeta för att undantagstillståndet hävs överallt och allmän amnesti utfärdas. Demokratien måste också göra landvinningar på andra områden.

Debattörerna har här inte givit mig något besked om vilket starkare medel som skall användas och som i dagsläget kan bedömas vara effektivt och inte bara ses som en gest från svensk sida. Jag vill åstadkomma förändring och då

*Om anställning som
dagbarnvårdare för
egna barn*

använda de medel som leder till en förändring, inte någon demonstrationspolitik, därför att det är meningslöst i detta läge.

Anf. 10 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Ingen som har demokratins genomförande i Turkiet för ögonen vill i detta sammanhang bedriva demonstrationspolitik, utan vi vill att det skall åstadkommäs verk samma åtgärder. Sten Andersson säger att det är undantagstillstånd i bara fyra provinser. Det är militärt och civilt undantagstillstånd av olika slag, och det är undantagstillstånd i sammanlagt 13 provinser.

När det gäller de åtgärder som kan vidtas har jag inte sagt att Sverige nu bör göra en anmälan till Europarådet. Det är emellertid viktigt att slå fast att det finns en beredskap här i Sverige att göra en ny anmälan om inte demokratiseringsprocessen påskyndas. Det är viktigt att också sprida opinion och föra diskussioner med andra länder om läget i Turkiet, för att turkarna skall förstå att läget är mycket värre än vad de tror när de gör sina ställningstaganden i Europarådet.

Jag anser vidare att det finns anledning att föra en dialog men att också iaktta en viss återhållsamhet i förbindelserna med den turkiska regimen såväl på det politiska som på det ekonomiska planet. Det finns ingen anledning att ge direkt ekonomiskt stöd eller lån till Turkiet i detta läge.

Det är också viktigt att förstärka opinionsbildningen, och det kommer inom kort att anordnas flera internationella konferenser om Turkiet. Det behövs ett starkare stöd till de demokratiska krafterna i Turkiet än de hitintills har fått, och det gäller stöd från olika politiska riktningar. Det behövs också ett humanitärt stöd till de förföljda i Turkiet i dag.

Till slut skulle jag vilja säga att det med anledning av det angrepp som Turkiet nyligen har gjort – och det är inte första gången – mot byar i östra Turkiet men också i Irak kan ifrågasättas om denna fråga inte bara hör hemma i Europarådet utan också i Förenta nationerna.

Förste vice talmannen anmälde att Hans Petersson i Hallstahammar och Hadar Cars anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1986/87:184 om anställning som dagbarnvårdare för egna barn

Anf. 11 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Fru talman! Alf Svensson har ställt följande frågor till mig:

1. Är statsrådet beredd att medverka till en ändring av nuvarande bestämmelser beträffande familjedagbarnvårdare, så att det blir möjligt för kommunen att anställa föräldrar med många barn som dagbarnvårdare, med uppgift att vårda de egna barnen?

2. Om så är fallet, kommer även föräldrar med två eller tre barn att få möjlighet att räkna sina barn som underlag för dagbarnvårdarlön?

Låt mig som bakgrund till Alf Svenssons två frågor ge exempel på det stöd samhället i dag ger till flerbarnsfamiljer i de situationer Alf Svensson åberopar.

En familj med sex barn får i praktiken ersättning från föräldraförsäkringen under sammanlagt ca 6 år. Av denna tid utgår ersättning enligt inkomstbortfallsprincipen, dvs. med 90 % av den normala lönen, under 54 månader, dvs. 4 1/2 år, och enligt garantinivån under 18 månader, dvs. 1 1/2 år. Den lägsta ersättning som utgår är 60 kr. per dag, vilket motsvarar 1 800 kr. per månad. Till detta kommer att sexbarnsfamiljen utöver barnbidraget på 2 910 kr. i månaden erhåller ca 1 700 kr. per månad i flerbarnstillägg. Om mannen har en vanlig industriarbetarlön kan familjen därutöver även få bostadsbidrag på upp till 2 350 kr. per månad. Den sammanlagda ersättningen från samhället blir således 8 760 kr. i månaden eller ca 105 000 kr. per år, varav huvuddelen utgår skattefritt. Alf Svensson vill att sexbarnsfamiljen härutöver skall erhålla dagbarnvårdarlön från samhället.

Jag är, bl. a. mot den bakgrund jag här redovisat, inte beredd att föreslå regeländringar av det slag Alf Svensson förordar.

Anf. 12 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lindqvist för svaret.

Jag skrev min interpellation sedan jag sett ett TV-program. Det var ett Magasinprogram i vilket en sexbarnsmamma resonerade, eller om man så vill debatterade, med Margareta Persson, riksdagsledamot för socialdemokraterna. I det programmet sade Margareta Persson klart och entydigt: När man har så många barn – det var sexbarnsmamman hon åsyftade – tycker jag att det är en utmärkt lösning att kunna bli anställd som dagmamma. Men man kan kanske inte direkt säga att den som bara har ett barn skall bli anställd, för då kan det bli litet mer komplicerat. Men har man så här många barn är det en utmärkt lösning.

Fru talman! Jag tyckte det var viktigt att få kontrollera med statsrådet Lindqvist om Margareta Perssons åsikter gäller i partiet eller om de bara var passande i den debattsituation som rådde i Magasinet.

Efter att ha hört svaret är det bara att inse att Bengt Lindqvist helt sonika kör över den uppluckring som Margareta Persson gjorde av den socialdemokratiska doktrinen på detta område. Bengt Lindqvist är inte beredd att föreslå regeländringar, får vi veta, dvs. ingen förälder skall kunna bli dagbarnvårdare för egna barn. I svaret redovisas att 105 000 kr. kan komma att utfalla till sexbarnsfamiljen. Ja visst, och det är utmärkt och tacknämligt. Men det är naturligtvis också mycket viktigt att vi inte glömmer bort att dela 105 000 på sju personer. Då blir summan inte lika magnifik. Jag tycker att det är att dribbla med fakta att presentera barnbidrag, flerbarnstillägg och bostadsbidrag som om detta vore ersättning för familjedagbarnvårdarens arbete. Alla föräldrar får barnbidrag för alla barn, och flerbarnstillägg utgår också helt oberoende av föräldrarnas inkomster och helt oberoende av om

föräldrar vårdar och fostrar sina barn själva eller om de nyttjar samhällets omsorg.

Den truistiska rubriken "Barn kostar" fanns på en utredning om barnfamiljernas ekonomiska situation som kom för ett par tre år sedan. Det är då sannerligen inte rimligt att resonera som om barnbidragen utgör ersättning för vårdinsatsen, och jag är synnerligen förvånad över att Bengt Lindqvist tycks göra det.

Alla barn behöver vård och omsorg. Det är inte särdeles märkligt att föräldrar själva vill välja att vårda sina egna barn och att en av föräldrarna därför under en tid väljer bort arbete utanför hemmet. Att sexbarnsföräldrar gör det är självfallet rimligt ur många synvinklar – hur skall de annars orka med sin tillvaro? Men Bengt Lindqvist vill inte acceptera att sexbarnsföräldern får samma erkänsla från samhället som dagbarnvårdaren får. Bengt Lindqvist, hur kan ni hålla fast vid denna doktrinära inställning att samhället enbart skall värdera vård av andras barn och inte vård av egna? Om nu denna sexbarnsfamilj inte klarar sig på *en* inkomst plus de bidrag, barnbidrag etc. som Bengt Lindqvist räknar upp utan måste begära socialbidrag, tycker Bengt Lindqvist att det då är rimligt att sexbarnsföräldrarna får svaret att det går att få socialbidrag endast om man ställer sig till arbetsmarknadens förfogande? Bengt Lindqvist, jag vill mycket gärna ha svar på den frågan.

Låt oss sedan lämna sexbarnsfamiljen och fundera över barnfamiljerna med två tre barn som jag också frågar om. Sanningen är ju den, Bengt Lindqvist, att det i dag finns många föräldrar som vårdar och fostrar egna förskolebarn utan att erhålla en krona som ersättning för detta. Vi har ett skattesystem och ett bidragssystem som uppmuntrar till att byta barn, för då kan man erhålla stöd från samhället, då blir ens arbetsinsats accepterad. Fru talman! Jag är säker på att Bengt Lindqvist vet lika bra som jag att det finns många föräldrar som vill vårda och fostra sina egna barn men att de inte klarar av detta ekonomiskt. Varför kan då inte regeringen respektera fria människors fria val? Varför vill ni inte acceptera valfrihet på barnomsorgsområdet? Varför menar Bengt Lindqvist att socialdemokraterna och den socialdemokratiska regeringen vet bättre än barnens föräldrar var och hur barn bör vårdas och fostras?

Anf. 13 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Fru talman! Låt mig först påminna Alf Svensson om att föräldraförsäkring-
en utgår under mycket lång tid till de familjer som har många barn. Det är då angeläget att få veta hur Alf Svensson ser på den ersättning som föräldraför-
säkringen svarar för i relation till en dagbarnvårdarlön. Är tanken att både
föräldraförsäkringen och dagbarnvårdarlönen skall utgå samtidigt? Vad jag
har litet svårt att förstå är hur Alf Svensson och andra så att säga bakvägen vill
försöka smussla in en vårdnadsersättning. Det är väl alldeles tydligt, Alf
Svensson, att det i så fall uppstår en orättvisa mellan de föräldrar som åtar sig
att vårda andra barn i sitt hem och dem som enbart har sina egna och som väl i
så fall inte skulle komma i åtnjutande av dagbarnvårdarlön. Eller är det en
generell ersättning som Alf Svensson är ute efter, baserad på dagbarnvårdar-
lönprincipen? I så fall undrar jag hur den relaterar till de förslag som vi
nyligen har tagit del av och som gäller en statlig vårdnadsersättning.

Fru talman! Frågan är vem av oss som talar för valfrihet. Den socialdemokratiska familjepolitiken går i det här avseendet ut på att göra det möjligt för båda föräldrarna att förena arbete och föräldraskap. Det är det centrala: att kunna välja att ha barn och samtidigt behålla och utveckla sitt arbete. Dessutom skall det finnas tid för personlig utveckling för båda föräldrarna.

Enligt vårt sätt att se är den ena av de två viktigaste uppgifterna just nu att bygga ut barnomsorgen, så att vi får bort köerna och så att alla föräldrar kan få tillgång till den barnomsorg som är en förutsättning för att de skall kunna välja att kombinera föräldraskapet med arbete. Den andra uppgiften – och där borde vi kanske kunna finna någonting gemensamt – är att ge småbarnsföräldrarna mera tid för sina barn. Men då är enligt min mening föräldraförsäkringen fullständigt överlägsen alla de olika lösningar som har presenterats från den borgerliga sidan. Det är den därför att den innehåller en kombination av ersättning för inkomstbortfall och grundersättning för dem som inte har någon inkomst att åberopa. Vi har så att säga en vårdnadsersättning inbyggd i föräldraförsäkringen, samtidigt som det är en försäkringstyp som gör det möjligt för dem som bygger sitt liv på egna inkomster att verkligen välja.

Det borde då, tycker jag, vara möjligt för Alf Svensson och mig att enas om att gå vidare med en utbyggnad av föräldraförsäkringen för att ge småbarnsföräldrarna mera tid för sina barn. Det är enligt min uppfattning den lösning som ger den klaraste och tydligaste valfriheten och som också gynnar jämställdheten mellan könen, som gör det möjligt för såväl mamman som pappan att vara hemma hos barnen.

Anf. 14 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Jag vill inte alls smussa in någonting bakvägen, som statsrådet Lindqvist sade. Vad jag rent ut sagt önskar, Bengt Lindqvist, är att regeringen visar komplett förtroende för föräldrarna och låter föräldrarna välja om de vill vårda sina barn själva eller om de vill använda samhällets omsorg. Jag tycker att det skulle vara så enkelt att bara till varje förskolebarnsförälder skicka ut enklaste tänkbara formulär, där man fick sätta ett kryss i en av tre rutor: önskar daghemsplats, önskar familjedaghemsplats eller önskar vårda och fostra barnen själv. Det tror jag att Bengt Lindqvist kan säga ja till. Men om man då får för sig att sätta krysset i den sistnämnda rutan, om man talar om att man vill vårda och fostra barnen själv, säger Bengt Lindqvist: Okej, men då får ni sannerligen också finna er i att många av er hamnar i en eländig situation ekonomiskt. Det var naturligtvis också det som Margareta Persson insåg, då hon i debatten gjorde sitt avsteg från socialdemokraternas och Bengt Lindqvists synsätt.

Nog måste väl Bengt Lindqvist förstå att det låter märkligt för en förälder som vill ha socialhjälp och som har två, tre eller fyra barn när han eller hon får höra: Ja visst, ni kan få socialbidrag, men då måste ni ställa er till arbetsmarknadens förfogande! Är det inte ett hån mot den förälder som ställer upp och vårdar och fostrar sina egna barn? Om vederbörande i stället hade varit dagbarnvårdare och begärt socialbidrag med hänvisning till att familjen inte längre klarade av sin ekonomiska situation, hade han eller hon

*Om anställning som
dagbarnvårdare för
egna barn*

fått socialbidrag – då är man ju förvärvsarbetande; då jobbar man nämligen med andras barn.

Vidare är det inte så att alla föräldrar som vårdar och fostrar egna barn har 90 % av den normala lönen under nio månader, och det vet vi alla väl. Många får 60 kr. om dagen under tolv månader, och därefter inte en krona. Nog kan väl Bengt Lindqvist tillstå att varje hushåll behöver två inkomster med det skattesystem och det bidragssystem som vi i dag har. Skattesystemet och bidragssystemet är ju så konstruerade.

Bengt Lindqvist säger – och det har jag stor respekt för – att man skall ordna det så att de som vill ha barn också skall kunna kombinera detta med arbete. Ja, förvisso. Det är helt rätt. Men de som vill avstå några förvärvsår för att vårda och fostra egna barn på heltid, varför skall de diskrimineras? Varför skall de ställas åt sidan?

Fru talman! Jag tror att det kommer att bli bekymmer framöver att uppfylla det mål som skall vara uppfyllt till 1991. Är det då inte bättre att ta fram valfriheten för att hjälpa till att uppnå det målet?

Anf. 15 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Fru talman! Detta är andra gången som Alf Svensson och jag diskuterar precis samma sak. Jag känner numera igen alla argumenten från Alf Svensson, och jag tror att han känner igen mina argument.

Vi talar egentligen om två olika typer av valfrihet. Jag talar om den valfrihet som jag menar är den historiskt klart mest motiverade, dvs. att göra det möjligt för människor att skaffa sig förvärvsarbete och samtidigt kunna ta hand om egna barn, medan Alf Svensson talar om möjligheten att själv välja om man vill fostra sina barn i hemmet eller använda någon annan barnomsorgsform i kombination med det. Vi måste ha med hela bilden, Alf Svensson, för att få en fullödlig diskussion om valfrihetsfrågorna. Då spelar arbete en viktig roll. Det har vi lärt oss, inte minst genom historien.

Det är ju inte så att den nuvarande familjepolitiken har lockat unga kvinnor in i den situation som vi nu befinner oss i. Unga kvinnor har gått ut i arbetslivet i en takt som inte har motsvarats av det stöd som vi ger från samhällets sida. Därför är den viktigaste rättvisefrågan just nu att bygga bort barnomsorgskoerna, så att det blir möjligt för dem som vill gå ut och förvärvsarbete att verkligen göra det.

När det sedan gäller stimulansen till att stanna hemma hos barnen vore det intressant att veta om Alf Svensson menar att de vårdnadsersättningar som de olika borgerliga partierna har föreslagit är alldeles otillräckliga. Det ligger nämligen i Alf Svenssons värdering av de 60 kr. som föräldraförsäkringen ger. Den ersättningen både motsvarar och överträffar några av de lösningar som har presenterats från den borgerliga sidan. Det är egentligen märkvärdigt att vi inte skulle kunna bli överens om att med föräldraförsäkringen som utgångspunkt diskutera vidare hur vi skall ge föräldrar till små barn mer tid för barnen. Föräldraförsäkringen innehåller de komponenter som gör ett realistiskt val möjligt mellan att arbeta och att stanna hemma under den tid då barnen är mycket små, och som också möjliggör ett val mellan vem av de båda makarna som skall stanna hemma.

Anf. 16 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Föräldraförsäkringen kan sannerligen ge upphov till stora differenser mellan kvinnliga föräldrar i exakt samma situation under de första nio månaderna. Två kvinnor kan föda barn på samma dag, men under de första nio månaderna kan en av dem ha 400–500 kr. om dagen, medan den andra har 60 kr. Kanske har den andra kvinnan 60 kr. för att hon bestämt sig för något som jag inte alls tycker är särskilt egendomligt – att vara hemma hos ett tidigare fött barn och vårda och fostra det. Det är detta jag tycker är helt orimligt, fru talman.

Det är andra gången Bengt Lindqvist och jag debatterar detta, det är helt rätt. Att jag ställt denna interpellation beror på de svar som Margareta Persson gav i TV-programmet. Jag trodde att en uppluckring från socialdemokratiskt håll antligen var på gång. Det är två olika typer av valfrihet, säger Bengt Lindqvist. Jag håller med om det. Det är helt klart att Bengt Lindqvists system främjar valfriheten för dem som vill välja arbete och barnomsorg. Men det alternativa valfrihetssystemet bryr sig Bengt Lindqvist inte särdeles mycket om – det som ger möjlighet för den som vill det att välja att under en period avstå från förvärsarbete för att på heltid kunna koncentrera sig på sina egna barn.

De människorna finns runt omkring i landet, och man möter dem jämt och ständigt. De är mycket nedslagna och förorättade över att deras omsorgsinsats inte är lika mycket värd som om den hade gjorts på ett daghem eller av dagbarnvårdare.

Fru talman! Jag är ganska säker på att det så småningom kommer en förändring på detta område. Jag tror inte att människor i det långa loppet kommer att finna sig i att ha politiker som överförmyndare och i att ha politiker som kategoriskt föreskriver vad man skall företa sig eller inte företa sig när barnen är små. Jag hoppas och hade trott att Bengt Lindqvist skulle kunna gå i bräsch för valfrihet på båda områdena.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Föredrags men bordlades åter

Justitiekammarens betänkande 1986/87:19

Försvarsutskottets betänkanden 1986/87:5–8

Utbildningsutskottets betänkanden 1986/87:10, 11 och 13

Trafikutskottets betänkande 1986/87:13

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1986/87:10

5 § På förslag av första vice talmannen beslöt kammaren kl. 13.01 att ajournera förhandlingarna till kl. 14.00, då de till dagens bordläggning anmälda utskottsbetänkandena väntades föreligga.

6 § Förhandlingarna återupptogs kl. 14.00.

Prot. 1986/87:92
23 mars 1987

Meddelande om fråga

7 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1986/87:94 Dubbelbeskattningsavtal mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, m. m.

1986/87:111 Ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall, m. m.

1986/87:115 Ändring i polislagen (1984:387)

1986/87:118 Ytterligare försöksverksamhet i frikommunerna, m. m.

1986/87:119 Ändrade förlustavdragsregler för vissa bostadsföretag

8 § Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

1986/87:27 Vissa företagsbeskattningsfrågor m. m.

1986/87:36 Godkännande av uppsägning av vissa dubbelbeskattningsavtal (prop. 1986/87:85)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1986/87:11 Arbetsmarknadspolitik (prop. 1986/87:100 delvis)

9 § **Meddelande om fråga**

Meddelades att följande fråga framställdes

den 20 mars

1986/87:462 av *Olle Grahn* (fp) till kommunikationsministern om regleringen inom taxitrafiken:

I en nyligen publicerad rapport *Regleringar inom bostadslivsmedels- och transportområdena*, redogör statens pris- och kartellnämnd för regleringskostnader inom en rad branscher och sektorer. Bl. a. har man undersökt kostnaden av rådande reglering inom taxitrafiken. Enligt SPK kan länsstyrelsernas administrationskostnader för behandlingen av taxitillstånd uppskattas till 6–7 milj. kr. Man har även gjort en uppskattning av de långa köerna efter taxi i Stockholm, Malmö och Göteborg. Enligt SPK kan varje vänteminut som drabbar företag och enskilda uppskattas till 7 milj. kr. SPK menar dessutom att bristen på konkurrens möjliggjort en högre lönestegringstakt inom taxinäringen än inom jämförbara sektorer.

I slutändan är det konsumenterna och skattebetalarna som får bära dessa kostnader.

Jag vill därför fråga kommunikationsministern:

Vilka åtgärder tänker kommunikationsministern vidta för att rätta till dessa missförhållanden?

10 § Kammaren åtskildes kl. 14.01.

Prot. 1986/87:92
23 mars 1987

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Olof Marcusson